

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 1

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – 772 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

<i>Губніцька Валентина Віталіївна</i> ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ...	126
<i>Грунь Олександр В'ячеславович</i> ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВІРТУАЛЬНІЙ РЕАЛЬНОСТІ	128
<i>Дараган Євген Олександрович</i> ВИДИ КОДИФІКАЦІЙНИХ АКТІВ	131
<i>Лисак Станіслав-Юрій Юрійович</i> ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	134
<i>Лисенко Ангеліна Володимирівна</i> НАНОТЕХНОЛОГІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ	137
<i>Odarii Viktor Vitaliiiovych</i> GRAUNDS OF ENFORCEMENT ACTIVITIES	140
<i>Шенцева Ольга Петрівна</i> ДІАЛОГ ТА ЗІТКНЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙ В ІНДУСЬКОМУ ПРАВІ	143

СЕКЦІЯ 3. ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

<i>Аніщук Ніна Володимирівна</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК НА ВАЖКИХ РОБОТАХ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ	146
<i>Горяга Оксана Вікторівна</i> ЩОДО ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОПНИХ СУДІВ ЯК ФОРМИ НЕДЕРЖАВНИХ СУДІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО.	149
<i>Єфремова Наталя Володимирівна</i> ДИТИНА В ДЖЕРЕЛАХ ПРАВА ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО	151
<i>Корнієнко Ірина Валеріївна</i> ВПЛИВ ВІЗАНТІЇ НА ФОРМУВАННЯ ЦЕРКОВНОГО ПРАВА КИЇВСЬКОЇ РУСІ	155
<i>Любичанківський Ольгерд-Ілля Ілліч</i> СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК АВСТРІЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	158
<i>Саранчук Олександра Валеріївна</i> ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ВОЛОСНИХ СУДІВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	160
<i>Artur Lis</i> KSIĘGA ELBŁĄSKA JAKO ŹRÓDŁO POZNANIA ŚREDNIOWIECZNYCH ZWYCZAJÓW KARNYCH NA ZIEMIACH POLSKICH.	164
<i>Marzena Dyjakowska</i> PROCES MICHAŁA PIEKARSKIEGO PRZED SĄDEM SEJMOWYM W 1620 R.	167

СЕКЦІЯ 4. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

<i>Терлецький Дмитро Сергійович</i> ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ АКТАМИ, ЩО ВИЗНАНІ НЕКОНСТИТУЦІЙНИМИ	172
<i>Афанасєва Мар'яна Володимирівна</i> ПОВОЄННІ ВИБОРИ: ГОЛОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВИБОРЦІВ ЗА КОРДОНОМ	175
<i>Mishina Natalia</i> LA RÉINTÉGRATION DES ENFANTS DÉPORTÉS LORS DES CONFLITS ARMÉS: UN NOUVEAU CHAMP D'ACTION POUR LES AUTORITÉS LOCALES ET RÉGIONALES.	178
<i>Бальцій Юрій Юрійович</i> МІСЦЕ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ ЖИТЕЛІВ (ГРОМАДЯН ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ) В СИСТЕМІ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ МІСЦЕВОЇ (ЛОКАЛЬНОЇ) ДЕМОКРАТІЇ УКРАЇНИ	181

ДІАЛОГ ТА ЗІТКНЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙ В ІНДУСЬКОМУ ПРАВІ

Тема взаємодії та конфлікту цивілізацій активно вивчається в межах історії та порівняльного правознавства, з акцентом на діалог цивілізацій, правовий плюралізм та гібридизацію правових систем [1]. Одним із ключових підходів для розуміння впливу цивілізацій на право є концепція А. Тойнбі про діалог цивілізацій, яка підкреслює безперервну взаємодію між різними правовими системами. «Цивілізації здатні запозичувати зовнішні матеріальні та духовні цінності» [2, с. 142], встановлюючи таким чином певний діалог.

С. Гантінгтон, у свою чергу, у своїй теорії щодо зіткнення цивілізацій розглядає можливість виникнення конфліктів між ними [3], що проявляється в суперечностях між традиційними та модерністськими правовими підходами, що є особливо важливим для аналізу індуського права. О. Шпенглер розглядає цивілізації як інструмент для аналізу правових систем у контексті локальних цивілізацій, акцентуючи увагу на значенні постколоніального дискурсу. Учений зазначає, що тінь колоніальної історії, постколоніальні структури, деколонізація, гібридність дій та сенсів, релігійні конфлікти тощо – проблеми, що накопичувалися десятиліттями й іноді століттями, тому їх вирішення може вимагати праці кількох поколінь [4, с. 10].

У цивілізаційному контексті індуське право постає як одна з найдавніших правових систем світу, сформована на основі релігійних та філософських текстів, зокрема Вед, Дхармашастр і Ману-Смриті (Закони Ману або Манава-Дхармашастра). Перші джерела цього права датуються II тис. до н. е., що ускладнює їхнє дослідження, адже значна частина давніх текстів не збереглася до сьогодення. Веди, які мають статус священних книг для індусів, містять божественні приписи й відіграють ключову ідеологічну роль у формуванні правових джерел, таких як Смриті, які інтерпретують Веди та включають в себе правові норми. Важливо зазначити, що індуське право має релігійний і персональний характер: його дія поширюється лише на осіб, що сповідують індуїзм, незалежно від їхнього місця проживання [5, с. 209–210].

Фундаментальні принципи, що забезпечують цивілізаційну унікальність індуського права, включають дхарму (моральний порядок) та карму (причинно-наслідковий зв'язок), які регулюють не лише релігійні, але й правові та соціальні відносини. Ці поняття втілюють інтеграцію права з філософськими й релігійними поглядами індусів, де значну роль відіграє концепція сансари (цикл переродження). Індуїзм об'єднує численні філософські й соціальні підходи, а через еволюцію та злиття ведичних і брахманських традицій сформувалася правова система, яка відображає основні положення цих релігійних ідей. Індуське право також відзначається толерантністю до інших релігійних переконань, не передбачаючи агресії щодо прихильників інших поглядів, що є однією зі значущих характеристик цієї правової традиції.

Важливим цивілізаційним етапом у розвитку індуського права став мусульмансько-індуський період. Як підкреслюють дослідники, ісламізація Індії відбувалася поступово, і багато індусів не одразу прийняли нову релігію. Правова система також зазнавала змін поступово: у низці регіонів зберігалися давні традиції, а місцевий правовий порядок залишався чинним. Встановлення мусульманських традицій в Індії у XVI столітті значно загальмувало розвиток індуського права, але не витіснило його повністю, що спричинило складний правовий діалог та взаємодію між цими двома традиціями.

Суди були зобов'язані застосовувати мусульманське право, тоді як індусам дозволялося вирішувати лише внутрішні питання в межах громад через панчаяти (кастові збори). Це обмежило дію індуського права, яке залишалося актуальним переважно у сферах релігії та особистих відносин. Напруженість між індусами та мусульманами, яка виникла в цей період, і досі є значущою проблемою для Індії. Дослідники відзначають, що це питання має важливий внутрішньополітичний вимір та впливає на відносини з Пакистаном [6, с. 200].

Наступний цивілізаційний етап – період британського колоніального панування – призвів до глибоких змін в індуському праві. Вплив британської влади був суперечливим: з одного боку, на відміну від мусульманського періоду, індуське право отримало офіційне визнання. Англійці запровадили систему, в якій як індуське, так і мусульманське право застосовувалося судами для розв'язання громадянських суперечок, за винятком тих, що стосувалися англіїців. Однак колоніальне правління мало і негативний вплив: воно спричинило трансформацію індуського права, звуживши його застосування також до питань сім'ї та релігії, тоді як більшість суспільних відносин регулювалася новим територіальним правом, що поширювалося на всіх мешканців незалежно від їхньої релігії [7, с. 23].

Колоніальний період також став підґрунтям для гібридизації правових норм, у межах якої відбулася часткова адаптація індуського права до англійської правової системи. Як вже зазначалося, традиційні правові інститути індусів переважно збереглися в питаннях сімейного та релігійного права, проте багато норм зазнало змін або було усунуто під впливом західної правової культури. У судовій практиці англо-індуське право поступово витіснило класичні положення дхармашастр, що суттєво змінило характер правозастосування в Індії.

Звернення до теорії А. Тойнбі щодо діалогу цивілізацій допомагає глибше зрозуміти взаємодію між індуською, мусульманською та західною правовими системами. Діалог цивілізацій у цьому контексті виявляється через процес правової гібридизації, коли індуське право не було повністю витіснене мусульманським чи британським колоніальним правом, а натомість інтегрувало нові елементи. Це є прикладом правового плюралізму, в межах якого співіснують кілька правових систем, що взаємодіють та збагачують одна одну.

З іншого боку, концепція С. Гантінгтона про зіткнення цивілізацій висвітлює ситуації, коли конфлікти між правовими системами виникають через спроби однієї з них домінувати над іншою. У випадку Індії мусульманське та британське

панування стали прикладами такого зіткнення. Мусульманське право і британські правові норми були нав'язані як домінуючі, тоді як індуське право відійшло на другий план. Запровадження іноземних норм часто не враховувало місцеві традиції, що спричинило глибокі соціальні та правові наслідки, які продовжують впливати на сучасну правову систему Індії [6, с. 200; 7, с. 23].

Після здобуття незалежності Індія взяла курс на модернізацію, поєднуючи індуські правові традиції з принципами демократії, секуляризму та західного права. Проте цей процес був складним, оскільки деякі елементи індуського права, такі як кастова система, суперечили сучасним стандартам рівності та прав людини. Правова система Індії досі проходить складний процес адаптації традиційних норм до нових соціальних реалій, що супроводжується конфліктами між різними правовими та культурними підходами. Особливо це стосується питань прав людини та соціальної справедливості, де певні традиційні норми виявилися несумісними із сучасними стандартами.

Отже, індуське право є прикладом правової системи, що не лише зберігає релігійні та культурні традиції, але й змінюється під впливом зовнішніх факторів. Воно демонструє, що навіть за умов конфліктів між цивілізаціями можливий постійний діалог, який сприяє взаємозбагаченню правових систем. Завдяки інтеграції релігійних, філософських та соціальних ідей індуське право продовжує відігравати значущу роль в Індії, незважаючи на всі історичні трансформації.

Список використаних джерел:

1. Саміло Г. О. Особливості правової системи сучасної Індії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2017. Вип. 5. Т. 1. С. 46–49.
2. Підберезних І. Є., Мірошкіна Н. В. Міжцивілізаційні запозичення в історичних концепціях А. Тойнбі та Ф. Броделя. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія»*. 2021. Вип. 1 (44). С. 142–151.
3. Гантінгтон С. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / пер. з англ. Климчук Н. Львів : Кальварія. 2006. 474 с.
4. Лановик М., Лановик З. «Смеркання Заходу» Освальда Шпенглера: провіденційна модель науки. *Питання літературознавства*. 2018. № 98. С. 7–22.
5. Порівняльне правознавство: підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля-Сабаш та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2012. 272 с.
6. Порівняльне правознавство: підручник / В. Д. Ткаченко, С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов ; за заг. ред. В. Д. Ткаченка. Харків : Право, 2003. 274 с.
7. Городній М. Типологічні особливості індуського права в контексті акумуляційних процесів. *National Law Journal: Theory and Practice*. 2014. № 1. С. 20–27.

Ключові слова: право, правова система, індуське право, мусульманське право, джерела права, релігійна правова система, діалог цивілізацій, зіткнення цивілізацій, правова гібридизація.

Keywords: law, legal system, Hindu law, Muslim law, sources of law, religious legal system, dialogue of civilizations, clash of civilizations, legal hybridization.